

Rehan Nişanyan: Baron Sımpad'ın Moğolistan Seyahati

Posted on 24/12/2016

Mersin'den Moğolistan'ın Cengiz Han Havalimanı'na, İstanbul aktarmalı, yirmi küsur saatte varılabilir bugün. 13üncü yüzyılda ise Sımpad Sparabed'in Moğol başkenti Karakurum'a gidip gelişi üç sene sürmüştü. 1247'de Paperon kalesindeki evinden (Mersin'in kuzeyinde Çandır Kalesi) çıkıp 1250'de döndü. Kardeşi, Kilikya Ermenistan kralı Hetum I onu Moğolistan'a elçi göndermişti. Sımpad Konstabil (*Constable* veya *sparabed*, yani başkomutan) Cengiz Han'ın torunlarından Güyük Han'ı kağan seçen kurultayı izledi, hanın tahta çıkma töreninde hazır bulundu ve huzuruna çıktı. Kilikya'ya Orta Asya ile ilgili bilgiler, resmi evraklar, imtiyazlar ve bir de Moğol hatun (*хуурһнлу*) ile döndü.

Bir prensese mi aşık olmuştu? Belki, ama esas sebep Sımpad'ın (1208-1276) iyi bir diplomat olmasıydı.

Anadolu Selçuklularının Köseadağ'da Moğollara yenilmeleri (1243) ve yıkımların ardından Kilikya Ermenileri Moğollara kendi rızalarıyla tabi olma kararı aldılar. Böylece Kilikya'yı Moğol yağmasından esirgediler; doğu Ermenileri ve Selçukluların başına gelenlerden sakındılar. Sımpad 1243'de Moğol noyanı Baycu ile görüşmek için Kayseri'ye giden elçilik heyetinin de içindeydi. Moğollarla iyi ilişkiler, vasallık, hatta ittifak Kilikya Ermenistan'ının yok oluşunu bir süre erteledi.

Ermeni birincil kaynakları Sımpad'ın seyahati ile ilgili az detay veriyor maalesef. Sımpad'a atfedilen vakayinameyi (*Darekirk*) İngilizce'ye tercüme eden R. Bedrosian, seyahatle ilgili sayfaların kayıp olduğunu yazıyor. Öte yandan Papa Innocent IV'ün elçisi olarak Karakurum'a aynı zamanda gitmiş olan Pian de Carpine'li Giovanni'nin seyahatnamesi

ayrıntılı. Giovanni, kurultayın yapıldığı çadırın dışında dörtdüne yakın elçi, vali ve sultanlar olduğunu, değerli hediyeler getirdiklerini yazar. Haftalar süren kağan seçiminde Cengiz Han'lı prensler öğleden sonralarını kımız içip eğlenerek geçirirler. Giovanni'ye de ikram edilir ama o alışık olmadığı için almaz.

Sımpad'a da kımız ikram edildi mi bilmiyoruz, ama Güyük Han üzerinde çok iyi intiba bıraktığını o dönemde yaşamış olan tarihçi Agnertsı Krikor'dan öğreniyoruz. Agnertsı, Güyük Han'ın Sımpad'ı vasal (*sıghamış*) yaptığını, bir ferman (*yarlık*), altın tablet (*payza*) ve dostluklarının nişanesi olarak akrabasından bir Tatar hatun verdiğini yazar. (Zamanın Ermeni kaynaklarında Moğollar bazen Moğol, bazen Tatar, bazen de Okçular Milleti olarak adlandırılıyor.)

Sımpad'ın dönüş yolu bugünkü Çin'in Sincan bölgesinde bulunan Uygur antik şehri Beşbalık'tan (baş şehir anlamında) ve Semerkand'dan geçer. Kızkardeşi ile evli olan Kıbrıs kralı Henri I'e bir mektup gönderir yoldan. Zamanın Fransızcasıyla yazdığı bu mektupta Sımpad "Doğu"da çok sayıda Hristiyan topluluğu bulunduğunu ve Moğolların onlara itibar ve hoşgörü gösterdiğini ballandırarak yazar. Bu mektubu o sırada yedinci haçlı seferi için Kıbrıs'a gelmiş olan Fransa kralı IX. Louis de okur. O da kısa bir süre sonra kendi elçisi Rubruck'lu William'ı gönderir Moğolistan'a. (William'ın yazdığı şaheser seyahatnamenin Türkçe çevirisi var.)

Dönüş yolunda Sımpad'ın bir "yol arkadaşı" da IV. Kılıç Arslan'dır; o da abisi Selçuk sultanı II. İzzeddin Keykavus tarafından Karakurum'a elçi gönderilmiştir. Tarihçi Giragos Gandzekatsı (1202-1271) Kılıç Arslan'ın Sımpad'la birlikte döndüğünü yazar. Moğol kumandanı Baycu'nun kampında (Hazar Denizi batısında Mugan düzlüğünde) Güyük Han'dan izin kağıtları olduğu için yanlarına askeri birlik verilir ve Erzincan'a kadar birlikte giderler. Konuşurlar mı yolda yoksa dış mi gıcırdatırlar?

Moğol prenses yolculuğu sevdi mi? O da at mı sürdü yoksa kağrı arabasına mı bindi? Onun

hakkında tek bildiğimiz şey Sımpad'dan bir oğlunun olması: ismi Vasil, lakabı Tatar. Sımpad'a atfedilen vakayinamede bu oğul daima "Vasil, lakabı (*Մսկախնու*) Tatar" diye geçiyor. Sımpad'ın Hetum adlı başka bir oğlu daha var, ancak onun isminin yanında lakab yok. Sımpad Moğolistan'a gittiğinde kırk yaşlarındaydı; Kilikya'da zaten karısı var mıydı? Moğolistan Üniversitesi öğretim görevlisi Bayarsaikhan Dashdondog, Ermeni kilisesinin Moğol egemenliği altındayken Ermeni asillere poligami izni verip vermediğini sorgular, ancak bu konuda kaynak bulunmadığını yazar.[\[1\]](#)

Minik Vasil Tatar, Sımpad'ın yaptırmış olduğu, yıkıntıları hala Çandır Kalesinde duran kilisede vaftiz edilmiş olmalı. Babası, savaşa gitmediği zamanlar hakimlik, yazarlık ve tercümanlık da yapardı. Sımpad, Antakya kanunnamesini (*Les Assizes d'Antioch*) Fransızca'dan Ermenice'ye çevirdi; aslı kaybolan bu eser bu sayede günümüze ulaştı. Bir Ermeni kanunnamesi hazırladı (*Tadasdanakirk*)(*Դատաստանազիրք*).

1258'de Sımpad Konstabil askeri birliklerinin başında Moğolların Bağdad'ı almalarına yardım eder. Abbasi Halifeliği'nin başşehri Bağdat yağmalanır, halk katledilir ve boyun eğmeyen Abbasi halifesi Mustasım işkencelerle idam edilir. 1260'da ise Kilikya Ermenileri Hülağu komutasındaki Moğolların Halep, Şam ve civarını Eyyubilerden almalarına yardım ederler.

Vasil Tatar savaşma yaşına geldiğinde ise Hülağu ölmüştü ve hanedan kavgaları Moğolların gücünü azaltmaktaydı. Peşpeşe gelen Memluk akınlarında Kilikya Ermenistanı Moğollardan destek alamadı. 1266'da Mari bozgununda (Hatay, Kırıkhan'da Darbısak Kalesi) Vasil Tatar ve kral Hetum'un oğlu Memluklulara esir düşer. İki sene kadar Kahire'de tutsak kaldıktan sonra pazarlık ve tavizler sonucu kurtarılırlar. Ancak genç Vasil Tatar bundan bir sene sonra yeni bir çarpışmada ölür ve Paperon yakınlarında Mlic manastırına gömülür.

1271'de İtalyan seyyah Marco Polo İskenderun Körfezindeki Ayas limanından (şimdiki Yumurtalık) dünyaca meşhur Moğolistan ve Çin yolculuğuna başlarken, yaşlı Baron Sımpad

yakındaki Paperon'daydı. Diğer oğlu Hetum da ölmüştü. Seyahatname yazmaktan ziyade, Moğol-Frenk ittifakı ile Ermenistan'ı kurtarmak gibi fikirler Sımpad'ın kafasını meşgul ediyordu. Ya da kimbilir belki bir Moğolistan seyahatnamesi yazdı da Memluk akınlardan birinde yanıp kül oldu.

[1] Bayarsaikhan Dashdondog, The Mongols and the Armenians (1220-1335) Boston:Brill, 2010, s.94